

Investigation of Energy Collaborations within the Scope of the Modern Silk Road, with a Focus on Kyrgyzstan-China Relations^{*}

Büşra Doğan^{ID}

International Kantörö Sharipovich Toktomamatov University, Turkish World Kyrgyz-Turk Prof. Dr. Turan Yazgan Social Sciences Institute, Department of Business, Jalal-Abad, Kyrgyzstan

ABSTRACT

The Modern Silk Road Project is a large-scale infrastructure and economic integration initiative developed under the leadership of China. The project is an initiative that emerged as an important part of China's foreign policy. This initiative includes a series of infrastructure projects covering a wide geography from North Korea to Africa and Europe. Kyrgyzstan is also part of the project. Kyrgyzstan is a country with a strategic location in Central Asia. Within the scope of the Modern Silk Road Project, Kyrgyzstan aims to establish stronger economic, trade, and infrastructure connections with China. Kyrgyzstan's involvement in this project aims to provide benefits such as infrastructure development, participation in energy projects, and increased trade. In this study, information about the Modern Silk Road was provided first, and the project was discussed, especially within the framework of the energy issue. Then, Kyrgyzstan's energy reserves, potentials, and policies were examined. The energy supply/demand situation of the People's Republic of China and the energy investments and collaborations it has made with Kyrgyzstan were examined, and the issue was evaluated within the scope of the Modern Silk Road. The project provides new opportunities both to China and the countries along the route. Some countries within the Silk Road economy hold strategic importance. Kyrgyzstan is one of the prominent countries. Considering the impact of the Modern Silk Road on continents and the trades of the economies located on the route, it is thought to provide significant gains to the countries and increase their potentials depending on the effectiveness of their economies.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 17.11.2023

Received in revised form: 21.12.2023

Accepted: 22.12.2023

Available online: 31.12.2023

Article Type: Research Article

Keywords: Modern Silk Road, Kyrgyzstan, China, energy.

© 2023 SAÜTAD All rights reserved

1. Extended Summary

The driving force behind trade, economy, and globalization, energy, also constitutes a central point of environmental problems. Being indispensable to humanity throughout all life cycles, energy is not only a fundamental indicator of development but is directly related to the essential elements of sustainability. Additionally, the development of a country's economy is directly linked to social stability and national security. The emergence of the Silk Road is one of the most remarkable events in world history. Almost all of the ancient trade routes in Asia and Europe connected with the Silk Road at some point, and the entire network of trade routes became the world's first international cultural phenomenon. China has created some strategies to control commercial activities on the Silk Road. In the 21st century, China's Silk Road project has created a new paradigm to increase the country's economic, military and political

^{*}This study was presented as a summary paper at the 21st International Turkish World Social Sciences Congress.

Corresponding author's address: International Kantörö Sharipovich Toktomamatov University, Turkish World Prof. Dr. Turan Yazgan Business Institute, Department of Business, Celal-abad, Kyrgyzstan.

Telephone: +90 5074844759

e-mail: dogannbusra7@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.62122/sautad.1391506>

influence. Recently, due to the loss of the influence of the Silk Road and the influence of globalization, countries looking for new routes have carried out studies, and China has been the name that came closest to the result. . The First Modern Silk Road includes the Maritime Silk Road, which aims to strengthen connections between Asia, Europe and Africa via sea route. The Second Modern Silk Road aims to connect China to Central Asia, Europe and Africa via land route. These projects include land, sea and air routes and involve a range of infrastructure investments. Looking at the route of the Modern Silk Road, the importance of Kyrgyzstan is significant in facilitating China's shortest access to the west. Therefore, the number of China's investments in Kyrgyzstan is increasing day by day. In Kyrgyzstan, strategic agreements are made with China on various issues such as the promotion of renewable energy, exploration, development, and export of energy resources. Within this context, agreements have been signed for projects like the CASA-1000 Mega Project, Datka-Kemin Project, Kyrgyzstan Oil and Gas Industry Company, the country's first oil refinery, Junda Oil Refinery, development of natural gas and oil in Jalal-abad and Fergana regions with China's personnel, capital, and technology support, modernization of the Bişkek Thermal Power Plant and Toktogul HPP, Tokmak Industrial Refinery, Central Asia Energy Company, Zhongda Oil Refinery Project, Kyrgyzstan-Turkmenistan-China natural gas pipeline, Balykchy Wind Farm - the country's first wind energy project, Issyk-Kul solar power plant, establishment of a coal logistics center, joint operation of coal mines, and construction of wind energy power plants. However, these investments come with opportunities and risks. For example, China provides Kyrgyzstan with a significant amount of credit under the project, but the likelihood of the country repaying these debts is very low. Also, China's strategies and sanctions have been met with excessive reactions from the Kyrgyzstani people, government, and various NGOs. This study first provides information about the Modern Silk Road, focusing on the project, especially in the context of energy. Next, Kyrgyzstan's energy reserves, potentials, and policies are examined. China's energy supply/demand situation and its energy investments and collaborations with Kyrgyzstan are analyzed in the context of the Modern Silk Road. The development of China's economy has influenced its relations with neighboring countries due to its increasing energy needs. The transformative potential of the Modern Silk Road in the global order is an undeniable reality. In this regard, energy investments and collaborations between Kyrgyzstan and China should be carefully analyzed. How to take advantage of the opportunities brought by the project and how to avoid risks should be assessed with caution.

Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi

Büşra Doğan^{ID}

Uluslararası Kantörö Şaripoviç Toktomamatov Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Celal-Abad, Kırgızistan

ÖZ

Modern İpek Yolu Projesi, Çin'in öncülüğünde geliştirilen büyük bir altyapı ve ekonomik entegrasyon girişimidir. Proje, Çin'in dış politikasının önemli bir parçası olarak ortaya çıkan bir girişimdir. Bu girişim, Kuzey Kore'den Afrika'ya ve Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyayı kapsayan bir dizi altyapı projesini içerir. Kırgızistan da projenin bir parçası olarak yer almaktadır. Kırgızistan, Orta Asya'da stratejik bir konumda bulunan bir ülkedir. Modern İpek Yolu Projesi kapsamında Kırgızistan, Çin ile daha güçlü ekonomik, ticaret ve altyapı bağlantıları kurmayı hedeflemektedir. Kırgızistan'ın bu projeye dahil olması, ülkenin altyapı geliştirmesi, enerji projelerine katılımı ve ticaretin artması gibi faydalar sağlamayı hedefler. Bu çalışmada öncelikle Modern İpek Yolu hakkında bilgi verilmiş, proje özellikle enerji konusu çerçevesinde ele alınmıştır. Ardından Kırgızistan'ın enerji rezervleri, potansiyelleri ve politikaları incelenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin enerji arz/talep durumu ve Kırgızistan ile yapmış olduğu enerji yatırım ve iş birlikleri incelenerek konu Modern İpek Yolu kapsamında değerlendirilmiştir. Proje, gerek Çin'e gerek yol üzerindeki ülkelere yeni imkânlar sağlamaktadır. İpek Yolu ekonomisi içerisinde bulunan bazı ülkeler stratejik öneme sahiptirler. Kırgızistan'da öne çıkan ülkelere bir tanesidir. Modern İpek Yolu'nun kıtalar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ve güzergâh üzerinde yer alan ekonomilerin ticaretleri ele alındığında ülkelere ciddi kazançlar sağlayacağı ve ekonomilerin etkinliğine bağlı olarak potansiyellerini arttıracığı düşünülmektedir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihiçesi:

Alındı: 17.12.2023

Düzeltilmiş hali alındı: 21.12.2023

Kabul edildi: 22.12.2023

Çevrimiçi yayımlandı: 31.12.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Modern İpek Yolu, Kırgızistan, Çin, enerji.

© 2023 SAÜTAD Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Ticaretin, ekonominin ve küreselleşmenin itici gücü olan enerji aynı zamanda çevre problemlerinin de ana noktasını oluşturmaktadır. Tüm yaşam döngülerinde var olması sebebiyle insanoğlunun vazgeçilmezi olan enerji, gelişmişliğin temel göstergesi olup sürdürülebilirliğin ise en temel unsurları ile doğrudan ilişkilidir. Ayrıca ülke ekonomisinin gelişmesi, ülkenin sosyal istikrarı ve ulusal güvenliği ile doğrudan ilişkilidir (Kalyoncu ve diğerleri, 2010; Çanka Kılıç, 2011).

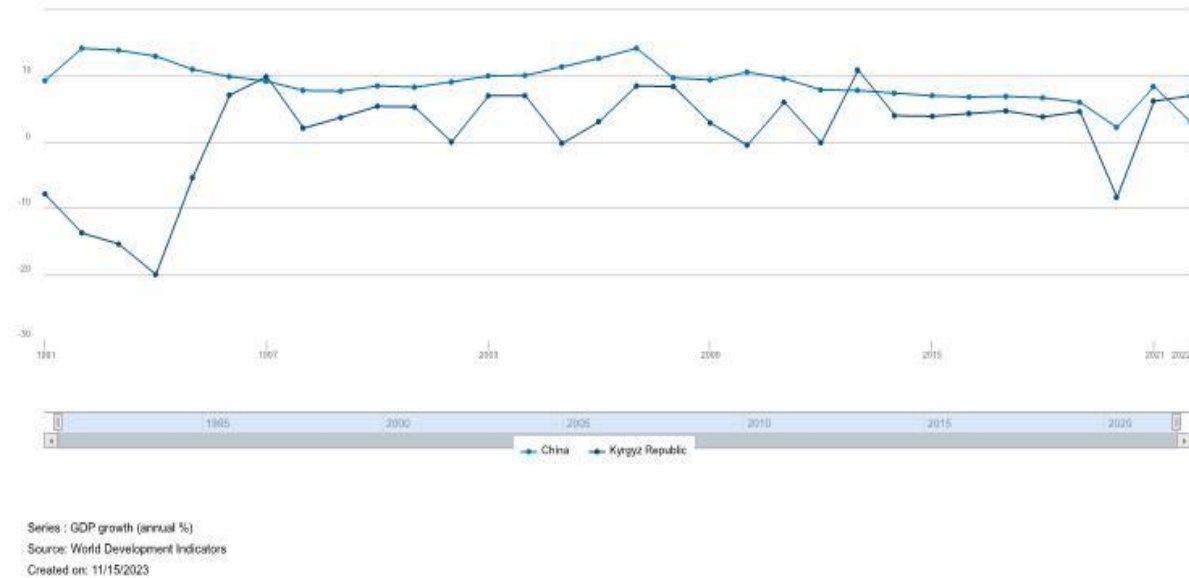
Bu çalışmada öncelikle Modern İpek Yolu hakkında bilgi verilmiş, proje özellikle enerji konusu çerçevesinde ele alınmıştır. Ardından Kırgızistan'ın enerji rezervleri, potansiyelleri ve politikaları incelenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) enerji arz/talep durumu ve Kırgızistan ile yapmış olduğu enerji yatırım ve iş birlikleri incelenerek konu Modern İpek Yolu kapsamında değerlendirilmiştir. ÇHC'nin ekonomisinin gelişmesi dolayısıyla artan enerji ihtiyacı komşu ülkeleriyle olan ilişkilerini etkilemiştir. Modern İpek Yolu'nun küresel düzeni değiştirecek potansiyele sahip olması göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu minvalde Kırgızistan ile Çin arasındaki enerji yatırımları ve iş birlikleri doğru bir şekilde analiz edilmelidir. Projenin beraberinde getireceği fırsatlardan nasıl faydalanılacağı, risklerden nasıl kaçınılacağı dikkatle değerlendirilmelidir. Güvenli enerji ihtiyacı, küreselleşen dünyamızda her geçen gün önemini arttırmaktadır. Bu çalışmanın amacı tüm bu durumlar göz önüne alındığında, Kırgızistan ile Çin'in enerji politikaları ve politikalarındaki değişikliklerin analizi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırma nitel araştırma bağlamında literatüre dayalı betimsel modelle tasarlanmış olup doküman incelemesi şeklinde yürütülmüştür.

2. Modern İpek Yolu

Temelleri milattan önce atılan İpek Yolu, yüzyıllar boyunca ÇHC'yi, İran ve Mezopotamya üzerinden Antakya Sur limanlarına bağlanmakta idi. Zamanla gelişip şekillenen ve ikiye ayrılan İpek Yolu'nun Kuzey kolu Kafkaslar üzerinden Güney Sibirya ve Altay steplerine oradan da Çin'e uzanmakta idi. Güney kolu ise Orta Asya ve Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'nın içlerine kadar devam etmekteydi. İpek Yolu en uzun ticaret ağı olmakla birlikte doğu kültürünü, dinini, izlerini ipek aracılığıyla kilometrelerce öteye taşıyıp Batı'ya tanıtan, bazı temel teknolojik ilerlemelerde önemli bir rol üstlenen olağanüstü bir mirastır. İpek Yolu'nun ortaya çıkışı, dünya tarihinin en dikkat çekici olaylarından biridir. Asya ve Avrupa'daki antik ticaret yollarının neredeyse tamamı bir noktada İpek Yolu ile birleşmiş ve tüm ticaret yolları ağı dünyanın ilk uluslararası kültürel olgusu haline gelmiştir. Çin, İpek Yolu üzerindeki ticari faaliyetleri kontrol altına almak amacıyla birtakım stratejiler oluşturmuştur. Özellikle Tang döneminde, İmparator Tai Zong, Batı Bölgesi'nde faal bir politika izlemiş ve İpek Yolu güzergâhlarında geçiş izni sistemi kurmuştur. 21. yüzyılda, Çin'in İpek Yolu projesi, ülkenin ekonomik, askeri ve siyasi nüfuzunu artırmak amacıyla yeni bir paradigma oluşturmuştur. Son dönemlerde gerek İpek Yolu'nun etkisini kaybetmesi gerek küreselleşmenin etkisi ile yeni güzergâhlar arayan ülkeler çalışmalarda bulunmuş, Çin ise sonuca en çok yaklaşan isim olmuştur. 2013 senesinde Çin Devlet Başkanı'nun açıkladığı Modern İpek Yolu Projesi, Çin-Roma Medeniyeti, Kuşak ve Yol Projesi, Bir Kuşak Bir Yol gibi isimlerle anılmaktadır. Proje tarihi İpek Yolu ile ortak güzergâhlara sahiptir (Bakırcı, 2014; Fallon, 2015; Yılmaz, 2017; Gökenç Gülez, 2023).

Modern İpek Yolu Projesi, Çin'in öncülüğünde geliştirilen büyük bir altyapı ve ekonomik entegrasyon girişimidir. Birinci Modern İpek Yolu, deniz yolu üzerinden Asya, Avrupa ve Afrika arasındaki bağlantıları güçlendirmeyi amaçlayan Deniz İpek Yolunu içerir. İkinci Modern İpek Yolu ise kara yolu üzerinden Çin'i Orta Asya, Avrupa ve Afrika'ya bağlamayı hedefler. Bu projeler, kara, deniz ve hava yollarını içerir ve bir dizi altyapı yatırımını içermektedir (Doğan, 2023).

Grafik 1. Kırgızistan ve Çin'in büyüme hızları

Kaynak: (World Bank, 2023)

ÇHC'nin ekonomik büyüme hızı 2008 küresel krizine kadar devam etmiştir. Küresel çapta değerlendirilirse ülkenin büyüme hızı diğer ülkelere kıyasla oldukça yüksek olup, çift haneli rakamlarda seyretmiştir. Ancak bu durum 2011 senesinde değişmiştir. Ülkenin büyüme hızı sürekli azalmaya başlamıştır. ÇHC bu sebeple yeni kalkınma plânları oluşturmuştur. Ülke Modern İpek Yolu sayesinde büyüme hızını arttırmak ve iç tüketimini canlandırmak hedefindedir. Proje şu an da ülkenin

resmi devlet politikası haline gelmiştir. Modern İpek Yolu Projesinde yüz elli ülke yer almakta olup, yetmişten fazla ülkede projeler yürütülmektedir. Modern İpek Yolu gayri safi hasılanın yarısını, dünya nüfusunun üçte ikisini kapsayan ve eşsiz bir pazara sahip olan yatırım projesidir. Proje kara ve deniz olmak üzere (Bknz. Harita 1) 2 güzergâhtan oluşmakta ve içerisinde 6 koridoru barındırmaktadır. (Doğan, 2023).

Harita 1. Modern İpek Yolu Projesi

Kaynak: (Geography Pods, 2023)

3. Kırgızistan'ın Enerji Kaynakları

Orta Asya Bölgesi'nde Tacikistan'dan sonraki en yoksul ülke olan Kırgızistan'ın ithalata dayalı bir ekonomisi bulunmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre GSYİH'sı 10,93 milyar \$, kişi başına GSYİH 1.211,7 \$, yıllık büyüme oranı %7,0, yıllık enflasyon oranı %13,9'dur. Ülkeye yapılan doğrudan yabancı yatırım oranı %2,6'dır. En çok ithalat yaptığı ülke Çin, en çok ihracat yaptığı ülke İngiltere'dir (World Bank, 2023).

Ülke Orta Asya'nın en büyük altın rezervlerine sahiptir. Ayrıca başlıca enerji kaynağı su olup ticari bir ürün olarak kullanılmalıdır. Yenilenemeyen enerji kaynakları açısından oldukça fakir olan Kırgızistan'da çıkarılan kaynaklar talebi karşılamamaktadır. Ülke önemli kömür rezervlerine sahiptir. Yaklaşık yedi milyar ton kömür ve linyit olduğu, 1,3 milyar ton geri kazanılabilir kömür kaynaklarının olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede kırk milyon varil petrol rezervi olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede üç adet rafine tesisi bulunmaktadır ve iki tanesini Çinli firmalar finanse etmektedir. Ülkenin toplam elektriğinin %93'ünü hidroelektrik oluşturmakta, kalan %7'si ise termik santrallerde üretilmektedir (Baybagyshov ve diğerleri, 2019; ORASAM 2019; IEC, 2023, Atlas Big, 2023).

Kırgızistan'ın siyasi yapısı bir cumhuriyet şeklindedir. Ülke, yarı başkanlık sistemi ile yönetilir ve yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç ayrı güç dalı vardır. Ülkenin sosyal yapısı değerlendirilirse, Kırgızistan çok etnikli bir topluma sahiptir. Kırgızlar, nüfusun çoğunluğunu oluştururken, diğer önemli etnik gruplar arasında Özbekler ve Ruslar bulunmaktadır. Kırgızistan toplumu, geleneksel Kırgız kültürü ve Sovyet etkilerinin bir karışımıdır. Toplumun büyük bir kısmı Müslümandır ve İslam, sosyal ve kültürel yaşamda önemli bir rol oynar (Doğan, 2022).

Kuru iklim koşullarından dolayı güneş enerjisinde büyük bir potansiyele sahip olan ülkenin güneşlenme süresi senelik 2100-2900 saat arasında olup 490 milyon kilowatt saattir. Ülke aynı zamanda rüzgâr enerjisi potansiyelini de barındırmaktadır ancak henüz gelişmemiştir. Ülkenin mevcut potansiyeli yıllık 44,6 kilowatt saattir. Ülkede tarım ve hayvancılık yaygın olduğu için biyokütle enerjisine oldukça iyi olanaklar sağlamaktadır. Senede 1,3 milyar ton enerji potansiyeline sahiptir. Jeotermal enerji açısından değerlendirildiğinde Kırgızistan düşük sıcaklıklara (55-60°C) sahiptir. Teknik potansiyeli senelik yaklaşık 170 gigajouledir (Komendantova, 2018; Baybagyshov ve diğerleri, 2019). Termal enerji üretimi, fosil yakıtlara dayanan termal santraller aracılığıyla gerçekleşir. Ancak, Kırgızistan'ın doğal gaz rezervleri sınırlıdır, bu nedenle bu kaynak sınırlı bir rol oynar. Ülke, enerji üretimi ve kullanımında çeşitli zorluklarla karşılaşabilir, ancak hidroelektrik potansiyeli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapma potansiyeli, enerji sektöründe gelecekteki gelişim için umut vadeder. Enerji politikaları ve altyapı yatırımları, Kırgızistan'ın enerji güvenliğini artırmak ve sürdürülebilir bir enerji geleceği inşa etmek adına önemli olacaktır (Doğan, 2023).

4. Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi

Kırgızistan ve Çin arasındaki ilişkiler genellikle dostane ve iş birliği içerisindedir. İki ülke, Orta Asya'da istikrar ve kalkınmayı teşvik etmek için birlikte çalışmaktadır. Siyasi açıdan, Kırgızistan ve Çin Birleşmiş Milletler ve Şanghay İş Birliği Örgütü gibi uluslararası platformlarda birçok konuda benzer görüşlere sahiptir. İki ülke, terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılıkla mücadele konusunda iş birliği yapmaktadır. Aralarındaki ilişkiyi ekonomik açıdan değerlendirirsek, Kırgızistan için Çin önemli bir ticaret ortağıdır. Çin'in "Bir Kuşak Bir Yol" veya "Modern İpek Yolu" girişimi, Kırgızistan'ın ekonomik kalkınmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Çin, Kırgızistan'a altyapı projeleri, enerji ve madencilik sektörleri gibi birçok alanda yatırım yapmaktadır (Doğan, 2022; Doğan, 2023).

Kırgızistan ile Çin arasındaki iş birlikleri temelde enerji keşfi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (YEK) geliştirilmesi üzerinedir. 2008 yılında yapılan anlaşma doğrultusunda Batken, Celal-abad ve Oş şehirlerinde kurulan CASA-1000 Mega projesi ile Kırgızistan ve Tacikistan'dan Afganistan ve Pakistan'a enerji ihracatı yapılmaktadır. Bu proje sayede SSCB'den kalma ülkenin tek enerji sistemine olan bağımlılık azalacaktır. Proje aynı zamanda Orta Asya-Çin doğalgaz boru hattının bir parçasıdır. 185 milyon dolarlık kısmını Kırgızistan, İslam Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve Dünya Bankası'ndan finanse edilen projenin toplam maliyeti 1.1 milyar \$ olup, ÇHC tarafından finanse edilmektedir (Mogilevskii, 2019; CASA-1000, 2023).

2010 yılında taraflar ortak olarak Kırgızistan'ın kuzey-güney hattında 410 km uzunluğunda 500 kilowattlık Datka-Kemin Projesi hakkında anlaşma imzalamışlardır. Projenin ülkenin elektrik şebekesinin güvenliğinde ve sosyo-ekonomik gelişiminde büyük önemi bulunmaktadır (Interfax, 2011; MOFCOM, 2015). Yine 2010 yılında Çin, Kırgızistan'da Orta Asya Enerji Şirketi'ni kurmuş ve bu şirket yaklaşık 500 milyon \$ değerindeki Zhongda Petrol Rafinerisi Projesi'ni hayata geçirmiştir (Guan, 2017). Zhongda Petroleum ise 2013 yılında ülkenin ilk petrol rafinerisi olan Junda Petrol Rafinerisini, 2015 yılında ise Kırgızistan Petrol ve Gaz Sanayi Şirketini kurmuştur (Khamidova, 2017; Wang, 2019; South China Morning Post, 2023).

2013 yılında Bişkek Termik Santrali'nin yapılması hususunda anlaşma imzalanmıştır. 2017 yılında tamamlanan modernizasyon için, ÇHC 386 milyon \$ harcamıştır. Santralin kurulu gücü 666 megavattan 812 megavatta çıkarılmıştır (Levina, 2013; Interfax, 2017). Yine 2013 yılında iki ülke Celal-abad ve Fergana bölgesindeki doğalgaz ve petrolü Çin'in personel, sermaye ve teknoloji desteğiyle geliştirme konusunda anlaşmıştır. Aynı sene Çin tarafından Kırgızistan'ın en büyük 2. rafinerisi olan 60 milyon \$ değerindeki Tokmak Endüstriyel Rafinerisi kurulmaya başlanmış, proje 2015 yılının sonunda tamamlanıp üretime başlamıştır (Chen, 2015).

2013 yılında 1,4 milyon \$ değerindeki Kırgızistan-Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı için anlaşma yapılmıştır. ÇHC bu hat sayesinde Türkmenistan'dan senede 30 milyar m³ doğalgaz ithal etmeyi plânlamakta olup her m³ için Kırgızistan'a 4 \$ toprak kullanım vergisi ödeyecektir. Bu da senede

75 milyon \$ vergi ödeyeceği anlamına gelmektedir. Toplamda 35 sene toprak kullanacak olan ÇHC, bunun için Kırgızistan'a 2,6 milyar \$ vergi ödeyecektir (Cooley, 2016; Seitbekova, 2018).

2016 yılında Toktogul HES'in modernizasyonu projesine başlayan ÇHC, 2018 yılının sonunda projeyi tamamlamıştır (JOC, 2018). Ülkenin enerji sektörünün üçte birini Toktogul HES oluşturmaktadır (UNECE, 2019). 2017 yılında Kırgızistan'ın ilk rüzgâr enerjisi projesi olan Balukchu Rüzgâr Çiftliği için anlaşma imzalanmıştır (World Energy, 2023).

2023 yılında Kırgızistan Enerji Bakanlığı ve Çinli Universal Energy şirketi arasında, Issık Göl bölgesinde 800 milyon euro değerinde 1000 megavat kapasiteli güneş enerjisi santrali inşası için yatırım anlaşması ve yine söz konusu taraflar arasında 100 milyon dolar değerinde bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Son olarak iki ülke arasında dijital ekonomide yatırım iş birliğinin derinleştirilmesi, kömür lojistik merkezinin kurulması, üç ayrı kömür madenin ortak işletilmesi ve üç gigavata kadar kapasiteli rüzgâr enerjisi santrallerinin inşası için sözleşmeler imzalanmıştır (Doğan, 2023).

5. Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti 2049 senesinde kuruluşunun yüzüncü yılı kutlamalarını Modern İpek Yolu ile taçlandırmayı arzulamaktadır. Proje sayesinde 124 ülke demir, deniz ve kara yollarıyla birbirine entegre olacak yüzlerce yeni boru hattı inşa edilecektir. Proje, gerek Çin'e gerek yol üzerindeki ülkelere yeni imkânlar sağlamaktadır. İpek Yolu ekonomisi içerisinde bulunan bazı ülkeler stratejik öneme sahiptirler. Kırgızistan'da öne çıkan ülkelerden bir tanesidir. Modern İpek Yolu'nun kıtalar üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda ve güzergâh üzerinde yer alan ekonomilerin ticaretleri ele alındığında ülkelere ciddi kazançlar sağlayacağı ve ekonomilerin etkinliği ile potansiyelini arttıracığı aşikârdır.

Kırgızistan ve ÇHC, Şanghay İş Birliği Örgütü, Asya İş Birliği Diyalogu, Asya'da İş Birliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı gibi birçok uluslararası örgütün paydaşdır. Sınır komşusu olan iki devletin bölge güvenliği açısından Şanghay İş Birliği Örgütü'nde yer alması mühimdir. Bölgedeki güvenlik problemlerinin temelini yoksulluk oluşturmaktadır. Modern İpek Yolu Projesi bu durumu tersine çevirmek için eşsiz bir fırsattır.

Kırgızistan gerek kendi gerek bölgenin çıkarlarını, istikrarını ve güvenliğini düşünerek muhtelif uluslararası örgütler minvalinde ÇHC ile yoğun diplomatik ilişkiler kurmaktadır. Ülke diplomatik ilişkilerini ekonomi ile taçlandırmaktadır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi mali kuruluşların da ortak paydaşdırlar. Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın projeyi finanse etmesi için 2015 senesinde ÇHC öncülüğünde kurulduğu unutulmamalıdır. Bu banka Kırgızistan için ekonomik kaynak teşkil eden en önemli kuruluşlardandır. Ayrıca proje kapsamında ülkeye yapılan yatırımlar içerisinde en önemlisi Doğal Gaz Boru Hatlarının İnşası ve İşletilmesinde İş Birliği Anlaşması kapsamındaki boru hattıdır. Çin-Orta Asya Doğal Gaz Boru Hattı'nın D hattı Kırgızistan'dan geçmektedir. Yüksek stratejik önemi bulunan bu proje, ikili diplomatik ilişkiler hususunda yapılan en büyük proje kabul edilmektedir.

ÇHC'nin Kırgızistan'a yaptığı yatırımlara miktarlarına bakıldığında verilerin çoğunun olmadığı özellikle 2016 senesinden itibaren sınırlı paylaşılan verilerin de paylaşılmadığı görülmektedir. Örneğin Çin Ulusal İstatistik Kurumu'nun verilerine göre ülkeye 2012 senesinde yaklaşık 27 milyon \$ değerinde yatırım yapılmışken 2013 senesindeki rakamlar bilinmemektedir.

ÇHC, projenin herkes açısından kazançlı olduğunu savunmaktadır ancak bu konu tartışmalıdır. Çünkü süreç içerisinde projede yer alan ülkelerin önemli birçoğu ekonomik problemler yaşamıştır. İki ülke arasındaki asimetrik ilişkiler Kırgızistan'ın ciddi bedeller ödemesine yol açmıştır. Kırgızistan, proje kapsamında aldığı borçları geri ödeyemediği için oldukça ciddi tavizler vermiş bu çerçevede değerli maden işletmelerini ÇHC'ne devretmek zorunda kalmıştır. Ayrıca ÇHC son yirmi yıl içerisinde yaklaşık 1300 km² Kırgızistan toprağını kendisine eklemiştir. Tüm bu yaşananlar hem ÇHC'ne olan bağımlılığı daha da arttırmıştır hem de ülke içerisinde sinofobiayı arttırmıştır.

Modern İpek Yolu güzergâhına baktığımızda ÇHC'nin batıya en kısa şekilde ulaşmasını sağlaması açısından Kırgızistan'ın önemi büyüktür. Bu sebeple ÇHC'nin Kırgızistan'daki yatırımlarının sayısı her geçen gün artmaktadır. Kırgızistan'da öncelikle yenilenebilir enerjinin yükseltilmesi ardından enerji kaynaklarının keşfi, geliştirilmesi ve ihracatı gibi birçok çeşitli konuda ÇHC ile stratejik anlaşmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda CASA-1000 Mega Projesi, Datka-Kemin Projesi, Kırgızistan Petrol ve Gaz Sanayi Şirketi, ülkenin ilk petrol rafinerisi olan Junda Petrol Rafinerisi, Celal-abad ve Fergana bölgesindeki doğalgaz ve petrolü Çin'in personel, sermaye ve teknoloji desteğiyle geliştirme, Bişkek Termik Santrali ve Toktogul HES'nin modernizasyonu, Kırgızistan'ın en büyük 2. rafinerisi olan Tokmak Endüstriyel Rafinerisi, Orta Asya Enerji Şirketi, Zhongda Petrol Rafinerisi Projesi, Kırgızistan-Türkmenistan-Çin doğalgaz boru hattı, Kırgızistan'ın ilk rüzgâr enerjisi projesi olan Balykchy Rüzgâr Çiftliği, Issık Göl güneş enerjisi santrali, kömür lojistik merkezinin kurulması, kömür madenlerinin ortak işletilmesi ve rüzgâr enerjisi santrallerinin inşası için anlaşmalar imzalanmıştır. Tabi bu yatırımlar içerisinde fırsatlar ve riskler barındırmaktadır. Örneğin ÇHC proje kapsamında Kırgızistan'a yüksek miktarlarda kredi vermektedir ancak ülkenin bu borçları geri ödeme ihtimâli çok azdır. Ve ÇHC uyguladığı stratejiler ve yaptırımlarda Kırgızistan halkı, hükümeti ve çeşitli STK'ların aşırı tepkisiyle karşılaşmıştır.

Kaynakça

- Atlas Big. (2023, November). *Ülkelerin petrol rezervleri*. <https://atlasbig.com.tr/ulkeler-petrol-rezervleri>
- Bakırcı, M. (2014). Coğrafi açıdan Anadolu'nun tarihi ulaşım ağı ve İpek Yolu. *Avrasya Etütleri*, 45(1), 63-86.
- Baybagyshov, E., & Degembaeva, N. (2019). *Analysis of usage of the renewable energy in Kyrgyzstan*. Paper Presented at The IOP Conference Series: Earth And Environmental Science.
- CASA-1000. (2023). *CASA-1000 uluslararası enerji projesi Kırgızistan, Tacikistan, Pakistan, Afganistan*. <https://casa-1000.kg/>
- Çanka Kılıç, F. (2011). Biyogaz, önemi, genel durumu ve Türkiye'deki yeri. *Makine ve Mühendis Dergisi*, 52, 617, 94-106. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/d483458ebc518b2_ek.pdf
- Chen, Y. (2015). Kırgızistan'daki Çinli şirket tarafından yatırılan Tokmak Rafinerisi faaliyete geçti. *Xinhuanet*. http://www.xinhuanet.com/world/2015-11/27/c_1117288575.htm
- Cooley, A. (2016, October 24). *The emerging political economy of obor: The challenges of promoting connectivity in central Asia and beyond*. Washington, Center For Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/emerging-political-economy-obor>
- Doğan, B. (2022). Soğuk savaş sonrası Kırgızistan. Özel Özcan, M. S. (Ed.) *Soğuk savaş sonrası sistem devlet ve tarih içinde* ss.63-80, Orion Kitabevi
- Doğan, B. (2023). Kuşak yol projesinin Kırgızistan'a etkisi. *Yeni Türkiye*, 129 (Kırgızistan Özel Sayısı), 111-124. <https://yeniturkiye.com/kirgizistan-ozel-sayisi/>
- Fallon, T. (2015). The new silk road Xi Jinping's grand strategy for Eurasia. *American Foreign Policy Interests*, 37(3), 40-147.
- Geography Pods. (2023, November). *The old silk road - A reminder*. <https://www.geographypods.com/the-new-silk-road.html>
- Gökenç Gülez, S. (2023). Çin'in Tang Dönemi İpek Yolu yönetim stratejisinde geçiş izni sistemi: "Guosuo Zhidu (过所制度)". *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 411-426. <https://doi.org/10.48120/oad.1286153>
- Guan, J. (2017, August 10). Zhongda petrolü Çin-Kırgızistan enerji işbirliğine ve karşılıklı yararına yardımcı oluyor. *People's Daily*. <http://energy.people.com.cn/n1/2017/0810/c71661-29463522.html>

- IEC [International Energy Charter]. (2023, November). *Kyrgyzstan energy data*. <https://www.energycharter.org/fileadmin/documentsmedia/ideer/ideer-kyrgyzstanen2023.pdf>
- Interfax, (2011, November). *China's TBEA building major substation in Southern Kyrgyzstan*. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bwh&an=65445001&lang=tr&site=eds-live&authtype=uid>
- Interfax, (2017, November). *China's TBEA completes modernization of Bishkek Tpp at cost of \$386 Mln*. <http://Search.Ebscohost.Com/Login.Asp?Direct=True&Db=N5h&An=124902479&Lang=Tr&Site=Eds-Live&Authtype=UId>
- JOC International Technical Engineering Co., Ltd. (2018, September). *Kırgız Toktogul Hidroelektrik Santrali yenileme projesi başarıyla tamamlandı*. <http://www.jocite.com/ctt/9/68.ht>
- Kalyoncu, H., & Amanov, S. (2010). Orta Asya enerji kaynakları ve enerji bağlamında ABD'nin Orta Asya politikası. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 38-71. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/695669>
- Khamidova, N. (2017). *The reincarnation of silk road and the influence of transportation to economic development, case of Central Asia and Uzbekistan*. Helsinki Metropolia University Of Applied Sciences Business Administration, Finland.
- Komendantova, N., Rovenskaya, E., Strelkovsii, N., Karabashov, N., Atakanov, N., Chekirbaev, U., & Sedighi, E. (2018). *Connecting regional development, regional integration and value added creation: Strategic elements for industrial development Of Kyrgyzstan*. United Nations Industrial Development Organization. https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/15674/1/Background_document_to_the_Industrial_Development_Strategy_Kyrgyzstan_EN.pdf
- Levina, M. (2013). *China helps upgrade Bishkek thermal power plant*. The Times of Central Asia. <https://www.timesca.com/index.php/news/8295-china-helps-upgrade-bishkek-thermal-power-plant>
- MOFCOM [Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı]. (2015, August 29). *Çinli işletmeler tarafından gerçekleştirilen Kırgızistan'ın Datka-Kemin Enerji Nakil Hattı Projesi için tamamlama töreni düzenlendi*. <http://kg.mofcom.gov.cn/article/jmxw/201508/20150801095385.shtml>
- Mogilevskii, R. (2019). Kyrgyzstan and the belt and road initiative. *UCA Working Paper*, 2617-9245, Bishkek, 1-15.
- ORASAM [Orta Asya Araştırma Merkezi]. (2019, November 18). *Kumtör madeninde 14 ton altın üretimi*. <https://orasam.manas.edu.kg/index.php/tr/kirgizistan/2470-kumt-r-madeninde-14-ton-altin-retimi#:~:text=Orta%20Asya'n%C4%B1n%20en%20b%C3%BCy%C3%BCk,1997%20y%C4%B1n%C4%B1ndan%20beri%20elinde%20bulunduyor>
- Seitbekova, A. (2018). *Kırgızistan, Çin-Türkmenistan gaz projesinden yıllık 75 milyon dolar gelir elde edecek*. <https://www.turktoyu.com/kirgizistan-cin-turkmenistan-gaz-projesinden-yillik-75-milyon-dolar-gelir-elde-edecek>
- South China Morning Post. (2023, November). <https://www.scmp.com/>
- UNECE [The United Nations Economic Commission for Europe]. (2019). *Kırgızistan Cumhuriyeti'nin sürdürülebilir enerji üzerine ulusal eylem planı*. https://unece.org/fileadmin/dam/project-monitoring/unda/16_17x/e2_a2.3/nseap_kyrgyzstan_rus.pdf
- Wang, L., & Yang, Z. (2019). *Shanxi kömür grubu: Proje araştırmalarından endüstriyel koordinasyona*. Shaanxi Kömür Endüstrisi Kimyasal Grubu Şirketi. <http://www.shccig.com/newshow.php?id=1396833>
- World Bank, (2023). *Data bank world development indicators*. <https://databank.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/1ff4a498/Popular-Indicators#advancedDownloadOptions>

World Energy, (2023, October 26). *Kırgızistan ve Çin enerji sektörünün geliştirilmesine ilişkin çeşitli belgeler imzaladı*. <https://www.world-energy.org/article/37563.html>

Yılmaz, E. (2017). İpek yolu hakkında kısa bir değerlendirme. *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, 9(2), s.672-683.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Katkıları	Makale tek yazarlıdır.
Çıkar Çatışması Bildirimi	Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.
Destek/Destekleyen Kuruluşlar	Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.
Etik Onay ve Katılımcı Rızası	“Modern İpek Yolu Kapsamında Enerji İş Birliklerinin Kırgızistan-Çin Özelinde İncelenmesi” başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.
